

Summary
O.O.Zagika

The Practice of Using of Innovative Technologies of Teaching during the Educational Process of High Professional School

The author of the article tried to reveal the special features of adoption of innovative technologies of education into the educational process of High Professional School and to analyze the problems, which pedagogues face, under the conditions of innovative development of educational institution and optimization of educational process.

Key words: vocational technical training, pedagogues technologies, pedagogic innovation, innovative technologies of teaching.

Дата надходження статті:

„12” листопада 2008 р.

УДК 373.21

Л.В.ЗДАНЕВИЧ,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

Теоретичні підходи до полікультурного виховання дітей дошкільного віку

У статті здійснено аналіз проблеми полікультурного виховання на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду. Висвітлено наукові підходи до полікультурного виховання дітей дошкільного віку.

Ключові слова: полікультурне виховання, гуманізація, громадянське виховання, національне виховання, концепція, дошкільний вік.

Постановка проблеми в загальному вигляді... На сучасному етапі проблема відновлення і збереження культури народу перебуває в центрі уваги суспільства. Закон України „Про дошкільну освіту” висуває як принципи державної політики в цій галузі пріоритети загальнолюдських цінностей. Водночас закон стверджує, що одним із завдань системи освіти є захист національних культур і регіональних культурних традицій в умовах багатонаціональної держави. Саме полікультурність будь-якої території нашої країни зумовлює необхідність полікультурного виховання на регіональній основі.

Сьогодні для України питання національної самосвідомості, статусу рідної мови, взаємин етносів, що домінують чи поступаються за чисельністю в тій чи іншій місцевості, виходять на рівень доленосних, визначальних процесів централізації й демократизації в державі, стабільності й нестабільності в суспільстві.

Національно-культурні співтовариства, родина, релігійні конфесії неодноразово посилювали свій вплив на формування нового покоління, виходячи із власного розуміння нових суспільних реалій і своїх інтересів. У той же час державна система виховання, покликана визначати національно-культурні орієнтації й громадянську поведінку людини з позиції держави як об'єднуючого соціуму, фактично залишалася колишньою.

Сьогодні в суспільстві досить явно відчувається соціальне замовлення на пошук нового балансу виховних зусиль родини, національно-культурних співтовариств і системи суспільного виховання. Звичайно, такий пошук має місце. Повсюдно збільшується кількість дошкільних навчальних закладів, шкіл, установ професійної освіти, де виховання, навчання й спілкування здійснюється мовою діаспори, яка чисельно переважає.

Однак посилення національної складової, привласненої особистістю, знімає лише частину проблеми, причому тимчасово.

Ясно, що потрібні пошуки додаткових рішень, які б, з одного боку, враховували національну самосвідомість кожного етносу, а з іншого – пропонували б способи гармонізації інтересів різноманітних співтовариств. Якщо зважати на той факт, що на формування особистості родина, релігійні й національно-культурні співтовариства впливають уже в ранньому дитинстві, то, мабуть, що й система відповідного виховання повинна починатися з дошкільного віку.

Як бачимо, тут наявне протиріччя між усвідомлюваним соціальним замовленням на гармонізацію міжнаціональних відносин і застарілим змістом та засобами відповідних виховних впливів у сфері суспільного виховання, починаючи з дошкільного.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Аналіз праць з проблеми полікультурного виховання свідчить, що вона розроблялася в контексті різних наукових галузей. Філософські та культурологічні аспекти з позицій української державності, ідеалів і норм

загальнолюдських цінностей, співіснування різних національностей висвітлювалися Г.Ващенком, В.Винниченком, Б.Грінченком, М.Грушевським, М.Драгомановим, І.Огієнком, К.Ушинським та ін.

Проблема полікультурного виховання у педагогічній науці тривалий час пов'язувалась з інтернаціональним, патріотичним вихованням, вихованням культури міжнаціональних стосунків (М.Терентій, З.Гасанов, О.Джуринський). Слід відзначити, що в цих дослідженнях переважали етнографічні аспекти [5].

Проблеми, пов'язані з полікультурним вихованням в Україні, знайшли своє відображення в „педагогіці миру” (О.Сухомлинська, Н.Бібік, Е.Суслова та ін.), загальнопедагогічні та психологічні – у працях Н.Миропольської, О.Рудницької, етнопедагогічні – у дослідженнях Л.Пуховської, Н.Ганнусенко.

Праці Є.Мандалян, В.Пісакар, О.Сосновської, Г.Бойчук присвячені формуванню патріотичних та інтернаціональних уявлень школярів в умовах багатонаціональних регіонів. О.Ковальчук, В.Єршова висвітлюють історико-педагогічні аспекти розвитку теорії і практики полікультурної освіти, наголошують на полікультурному підході в навчанні і вихованні; виховання толерантності досліджує Т.Білоус.

На сучасному етапі з аналізом проблеми полікультурного виховання пов'язані імена відомих зарубіжних учених Д.Бенкса, Ж.Гей, С.Нієто, П.Фрере та ін. Серед вітчизняних дослідників окремі аспекти полікультурної освіти вивчали О.Гукаленко, І.Лощенкова, О.Сухомлинська, Н.Терентьева, Г.Філіпчук та ін.

Формулювання цілей статті... Метою цієї статті є аналіз проблеми полікультурного виховання в системі дошкільної освіти як соціально-педагогічного феномену.

Вклад основного матеріалу... Українська освіта і зокрема система дошкільного виховання не може повністю розв'язати політичні, економічні, етнічні та інші конфлікти й проблеми. Але вона може зробити істотний внесок у раннє формування багатокладного менталітету, у виховання підрастаючого покоління поваги до культур різних народів. Дошкільні освітні установи можуть допомогти дитині раніше й глибше зрозуміти, усвідомити й оцінити і її власну культуру.

Проблема раннього формування у дошкільників ціннісних стосунків у сфері національних інтересів може практично вирішуватися лише у виховному процесі, в центрі якого спостерігається зустрічний рух національних культур, які історично сусідять, що передбачає взаємний інтерес, взаємне вивчення, діяльнісне спілкування. Важливою, а можливо, й основною складовою раннього громадянського виховання має стати полікультурне виховання, бачення дитиною привабливості національних танців, ігор, пісень, програвання казкових сюжетів різних народів, входження у фольклорне коріння різних культур.

Полікультурне виховання, на думку О.Гукаленко, розглядається як процес засвоєння цінностей і досвіду культури народів регіону, де проживає дитина, з пріоритетом культури її національності. Заглиблення в культуру свого краю дозволяє дитині відчутти й зрозуміти не тільки відмінні риси національних культур, але й деякі механізми їхньої взаємодії, взаємопроникнення й взаємовпливи. У ході прилучення до культури поліетнічного регіону дошкільник поряд з регіональними засвоює загальнонаціональні, загальнолюдські цінності [4].

Таким чином, прилучення дошкільників до соціальної дійсності, виховання маленького громадянина, готового і здатного жити в полікультурному середовищі – актуальна проблема сучасного дошкільного виховання.

Ще в XIX столітті російські педагоги й просвітителі К.Ушинський, Є.Водовозова та ін. стверджували, що виховання почуття любові до Батьківщини необхідно починати в дошкільному віці. Центральною ідеєю цього процесу була ідея народності – прилучення дітей до культури свого народу. Вона підтверджується філософською концепцією про конкретно-почуттєву природу патріотизму. Відповідно до концепції, патріотизм спочатку формується у вигляді прихильності до рідної землі, мови, традицій. Виховання патріотичних почуттів, становлення громадянської позиції людини здійснюється в нерозривному зв'язку з її прилученням до культури своєї національності, своєї малої Батьківщини, до народознавства.

Теоретичний аналіз проблеми народознавства в дошкільній освіті показує, що науковий інтерес до названої проблеми почав інтенсивно відроджуватися. Так, проблема ознайомлення дошкільників із соціальною дійсністю розглядається у працях Т.Поніманської, виховання любові до рідного краю, Батьківщини – у А.Богущ, Н.Лисенко, формування уявлень про рід, родовід – у Л.Артемової, Н.Гавриш, К.Крутій та ін [1; 2; 3; 7].

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні сформульовані ідеї гуманізації, ставиться завдання всебічного розвитку особистості дитини, обґрунтовується необхідність розвитку в дітях моральних і патріотичних почуттів тощо. При цьому, відзначають автори, недоцільно акцентувати на національних особливостях на шкоду ідеї спільності всіх людей на планеті.

На сучасному етапі розробляються авторські підходи введення системи знань про народи, де науковці, намагаючись зберегти рівність цих двох напрямів, по-різному розставляють акценти. Одні з

них переносять виховання людини-інтернаціоналіста на виховання в дитини-дошкільника усвідомлення себе як біологічної й соціальної істоти, інші – на формування у неї національної свідомості й полікультурної компетенції з раннього віку, а дехто ці дві складові процесу виховання представляє як рівнозначні й рівноправні.

Оскільки ідеям сучасного народознавства передувало інтернаціональне виховання, то, насамперед, варто було б уточнити положення концепції Е.Суслової, яка за часів СРСР вивчала питання інтернаціонального виховання дошкільників [8].

Коли з початком перебудови практики почали виключати з освітнього процесу зміст інтернаціонального виховання, Е.Суслова в числі перших у дошкільній освіті переглядає цю проблему. Вона звертає увагу практиків на необхідність цілеспрямованої роботи по формуванню у дітей знань про народи, радить педагогам спрямовувати свою діяльність на становлення особистості дитини. Дослідниця сформулювала концепцію виховання етики міжнаціонального спілкування, цільовою настановою якої є виховання в дітях з дошкільного віку етики стосунків між представниками різних народів.

За визначенням Е.Суслової, поняття „етика міжнаціонального спілкування” дітей дошкільного віку включає в себе симпатію, дружелюбність, повагу до національних звичаїв і традицій свого народу, народів інших національностей і рас, інтерес до їхнього життя, культури, прагнення оволодіти загальнолюдськими цінностями [8].

Таким чином, національне виховання передує інтернаціональному, воно має розглядатися як одне з першочергових і обов'язкових завдань сучасної дошкільної освіти.

П.Щербань розглядає національне виховання як виховання у дітей любові до рідного народу, усвідомлення своєї етнічної й національної культури, виховання почуття національної гордості, необхідності „пустити корінь у рідну землю” уже в перші роки життя. Це необхідно, щоб людина ніколи не захворіла національним нігілізмом у будь-якому віці. З позиції засвоєння рідної культури дитина зможе з розумінням і непідробним інтересом поставитися до культури інших народів, перейнятися симпатією й повагою до людей інших національностей [10].

Визначаючи національне виховання як початок у системі знань про народи, вчений констатує, що цей процес повинен бути поступовим, а прилучення до світу загальнолюдських цінностей у першу чергу має здійснюватися на матеріалі близькому й зрозумілому дітям.

У своїй концепції П.Щербань визначив обсяг і зміст пізнавального матеріалу про народи, сформулював педагогічні умови реалізації етики міжнаціонального спілкування дошкільників на основі взаємодії дошкільного навчального закладу з родиною і школою; наголошував на створенні умов для практичного спілкування дітей із представниками різних національностей у дошкільному навчальному закладі, у побуті та ін.; рекомендував використовувати художню літературу, де є приклади доброзичливого ставлення до однолітків різних національностей, вчити дітей проявляти співчуття, співпереживання, такту й делікатності у ставленні до знайомих і незнайомих людей; пропонував виконання „домашніх завдань” дитиною і батьками, що зробить їх активними учасниками педагогічного процесу [10].

О.Кононко, Т.Поніманська пропонують широко знайомити дітей із соціальною дійсністю, поступово розширюючи коло уявлень про світ. Знання про людину в сучасній дошкільній освіті повинні, на думку Н.Голіциної, стати стрижневими, тому що вони дозволяють дитині в дошкільному віці, а потім і на інших щаблях розвитку усвідомлено включатися в процеси саморозвитку й самовиховання. Науковці вважають, що необхідно в роботі по ознайомленню дітей із соціальною дійсністю реалізувати головну ідею гуманізації освіти, сформувати у них повагу до себе, розуміння людської сутності, прищепити навички уважного ставлення до свого фізичного й психічного здоров'я, через себе навчити бачити інших людей, розуміти їхні почуття, переживання, вчинки, думки. На наш погляд, принцип від близького до далекого надає вихователям можливість включати знання про народи регіону в педагогічному процесі з дошкільниками. Провідним є завдання виховання доброзичливих взаємин між дітьми, бажання гратися разом, уміння не сваритися, мирно розв'язувати конфліктні ситуації [6; 7].

О.Сухомлинська в Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності дає визначення сучасному громадянському вихованню, включаючи в нього й основні напрями роботи. Обов'язковими складовими громадянського виховання, на думку автора, мають бути уміння і бажання людини брати участь у суспільному, політичному й економічному житті своєї країни, уміння будувати комунікативні зв'язки, поважати права й думки інших; здатність сприймати зміни, що відбуваються, і приймати відповідні рішення тощо. Всі ці якості тією чи іншою мірою закладаються вже в дошкільному віці і є початковим щаблем у становленні громадянина. О.Сухомлинська пропонує педагогам прищеплювати дітям повагу до культури свого народу, його традицій, до своєї мови та держави [9].

Таким чином, розглянуті вище концепції виражають ідеї національного й багатоетнічного виховання дошкільників. На наш погляд, вони, по суті, є полікультурними освітніми моделями, які в наш час активно включаються в теорію й практику загальної педагогіки.

У результаті вивчення феномену полікультурності українськими та зарубіжними науковцями було визначено що полікультурне виховання слід розглядати як частину педагогічних зусиль, які забезпечують культурно-соціальну ідентифікацію особистості, відкрити іншим культурам, національностям, расам, віруванням.

Висновки... Аналіз полікультурного виховання як соціально-педагогічного феномена у вітчизняній й зарубіжній освіті дозволив зробити такі висновки:

- інтегрувати в усі освітні предмети протягом всього періоду навчання етнічний зміст;
- включати в освіту дошкільників полікультурне виховання, врахувавши особливості онтогенезу ідентифікації дітей;
- активно використовувати в освітніх цілях природне або спеціально створене соціальне середовище;
- у системі неперервної освіти полікультурне виховання може досягти своєї мети за умови заохочення й поваги до особистості дошкільника;
- для вирішення проблеми полікультурного виховання дітей дошкільного віку необхідна взаємодія вихователів та сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Артемова Л. В. Програма з українознавства / Л. В. Артемова // Палітра педагога. – 1997. – №1. – С. 3.
2. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підруч. для ВНЗ / Богуш А., Гавриш Н. – К. : Слово, 2008. – 408 с.
3. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі / Богуш А. М., Лисенко Н. В. – К., 2002.
4. Гукаленко О. В. Поликультурное воспитание как процесс формирования национальной и этнической толерантности у современной молодежи / О. В. Гукаленко // Известия Академии педагогических и социальных наук. – Москва – Воронеж : МОДЭК, 2005. – С.121–128.
5. Джурицкий А. Н. Зарубежная школа: современное состояние и тенденция развития / А. Н. Джурицкий. – М. : Владос, 1993. – 356 с.
6. Кононко О. Л. Душевність, людяність, щирість / О. Л. Кононко // Дошкільне виховання. – 1997. – №2. – С. 8–9.
7. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників / Т. І. Поніманська. – К., 1993. – С.48–62.
8. Сулова Э. К. Растим гражданина / Э. К. Сулова // Дошкольное воспитание. – 1999. – №1. – С. 82–91.
9. Сухомлинська О. В. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності / О. В. Сухомлинська // Дошкільне виховання. – 2003. – №2. – С. 3–8.
10. Щербань П. М. Національне виховання в сім'ї / П. М. Щербань. – К. : Культурол. ПП „Борівітер”, 2000. – 260 с.

Анотація

Л.В.Зданевич

Теоретические подходы к поликультурному воспитанию детей дошкольного возраста

В статье сделан анализ проблемы поликультурного воспитания на основе отечественного и зарубежного опыта. Проанализированы научные подходы к поликультурному воспитанию детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: *поликультурное воспитание, гуманизация, гражданское воспитание, национальное воспитание, концепция, дошкольный возраст.*

Summary

L.V.Zdanevych

Theoretical Approaches to the Multicultural Upbringing of the Children of Pre-School Age

The analysis of the problem of multicultural upbringing on the basis of national and foreign experience has been done in the article. Scientific approaches to the multicultural upbringing of the children of pre-school age have been lightened.

Key Words: *multicultural upbringing, humanization, civil upbringing, national upbringing, conception, pre-school age.*

Дата надходження статті:

„13” січня 2009 р.